

ZANIKLÝ KOSTEL SV. FRANTIŠKA SERAFINSKÉHO V DOLINĚ, OKRES CHOMUTOV

MIRJAM SKOUMALOVÁ

Obr. 1. Dolina, dobová pohlednice, nedatováno. Sbirka OM Chomutov.

Obec Dolina se nacházela původně přibližně 1 km jižně od města Přísečnice při silnici do Měděnce a dále do Klášterce nad Ohří. V poměrně úzkém údolí podél potoka protékajícího od Měděnce vznikla postupně po obou stranách silnice vesnická zástavba o délce 1,2 km, k níž patřily také dva strážní domky č. p. 107 a č. p. 108 na trati Chomutov–Vejprty a dům č. p. 90 poblíž osady Kotlina.¹

V současné terénní situaci, radikálně změněné napuštěním Přísečnické nádrže na pitnou vodu, je zatopený intravilán města Přísečnice nutno hledat v jižní části nádrže. Místo po obci Dolina je při staré komunikaci vedoucí od vodní nádrže vlevo jižním směrem.

Vznik osady souvisel s počátkem těžby převážně stříbra v okolních dolech, kdy sloužila k ubytování horníků. Údajně již roku 1352 stával v místech pozdějšího domu č. p. 1 hamr a šmelcovna. První známá písemná zpráva o osadě, nazývané tehdy Thierlsdorff, je z roku 1431 ve smlouvě, uzavřené při dělení perštejnského panství mezi bratrance Aleše a Viléma ze Šumburku. Také roku 1446, kdy Aleš ze Šumburku prodával bratrům z Lobkovic druhou část statku Přísečnice, je ve smlouvě uvedena

mezi jinými též 1/2 vsi Thierlsdorffu. Ves sdílela po staletí osudy se statkem Přísečnice, který byl na příkaz Ferdinanda I. převeden včetně rudných dolů do majetku královské komory a šlechtickým rodům pouze zastavován. Název vsi se postupně proměňoval až na ustálený tvar Dörnsdorf. Český název Dolina, užívaný až od roku 1949, byl nově utvořen podle polohy obce v krajině.²

Poměrně vysoká úroveň zdejšího dolování se s menšími výkyvy udržela až do počátku 17. století, ještě v roce 1622 byla vybudována nová tavící pec na tzv. Hamerním vrchu nad osadou poblíž vydatné vizmutové žíly. Přerušování těžby v období třicetileté války způsobilo zatopení dolů. Zájem o těžbu stříbra se oživil až začátkem 18. stol., kdy zlepšená hospodářská situace umožňovala nákladnější podnikání vč. odvodňování zatopených štol. U Doliny byl v té době velmi výnosný důl Marie Kirchenbauer, ve kterém se jako jediném těžilo ještě v roce 1771. Z uvedeného období pochází také stavba kostela sv. Františka Serafinského z roku 1764. Na přelomu 18. a 19. stol. však veškerá těžba v celém okolí skončila, všechny doly již byly opuštěné. S postupným útlumem těžby si obyvatelé museli najít jiný způsob obživy, začali se zabývat domácí textilní výrobou (př. krajčářství, pletené zboží a rukavice) a podomním obchodem. Zprvu výnosně provozované

¹ Zdena BINTEROVÁ, *Zaniklé obce Chomutovska*, V. díl, Chomutov 1996, s. 21.

² TAMTÉŽ, s. 21–22.

Obr. 2. Dolina, kostel sv. Františka Serafínského, celkový pohled, 1961. Sbíрка NPÚ ÚL, č. neg. 10129.

Obr. 3. Dolina, kostel sv. Františka Serafínského, pohled od Měděnce, nedatováno. Sbíрка OM Chomutov.

povoznictví (př. zajištění pravidelné dopravy zboží mezi Lipskem a Prahou) doplatilo na zprovoznění železniční trati Chomutov – Vejprty v roce 1872.³

V roce 1850 se Dolina stala samostatnou obcí s osadou Orpus. U kostela sv. Františka byla roku 1876 postavena škola, v letech 1893–1894 byl zřízen chudobinec a 1895 vysvěcen nový hřbitov. Od roku 1899 měla Dolina již vlastní poštovní úřad a od 1906 vodovod. Na Přísečnickém potoce byla 1908 vybudována malá vodní nádrž s hrází postavenou s užitím strusky ze staré tavírny z roku 1622 a s malou vodní elektrárnou, užívanou jen k závlahovým účelům. Nádrž měla plochu 12 150 m² s téměř 16 000 m³

³ TAMTĚŽ, s. 23.

vody, po roce 1994 byla vypuštěna kvůli množství kontaminované vody z rudných dolů.⁴

Po odsunu většiny německého obyvatelstva po 2. světové válce se nové osídlení Přísečnicka nepodařilo stabilizovat, naopak počet obyvatel nadále klesal. Začátkem 50. let 20. stol. byly v obcích na Přísečnicku neobydlené objekty demolovány. V roce 1970 žilo v Dolině v 9 zachovaných domech již jen 37 obyvatel.

Ještě na Müllerově mapě z roku 1722 je Dolina (Dirnsdorf) zařazena mezi „Dörfer ohne kirchen“.⁵ Až v letech 1763–1764 byl v centru obce mezi silnicí a potokem vybudován kostel sv. Františka Serafínského, ještě v období doznívající prosperity stříbrných dolů. Vzhledem k prostorovým možnostem v úzkém údolí byl situován hlavní podélnou osou ve směru sever – jih, západní stranou souběžně se silnicí.

Do současnosti je dosud nalezeno velmi málo informací o kostele sv. Františka Serafínského, základní údaje je možné zjistit ze skromných popisů na evidenčních listech kulturní památky, v odborných encyklopediích a v regionálních soupisech. Představu o jeho architektuře a vnitřním vybavení lze získat jen podle několika dochovaných (technicky i dokumentačně velmi nekvalitních) fotografií.

Jednalo se o obdélnou jednolodní stavbu s půlkruhovým (také uváděným segmentovým) závěrem a s eternitovou sedlovou střechou, osazenou ve střední části hřebene sanktusníkem. Osmiboká věžička byla zakončená cibulkou s lucernou, silnější hrotnicí a křížem. Na její dolní část na západní straně pod lucernou pořídila obec v roce 1901 hodiny se čtvercovým ciferníkem.⁶

Severní průčelí kostela bylo v ose zvýrazněno nepatrně předstupujícím rizalitem s hlavním pravoúhlým vstupem a kasulovým oknem nad ním, který pokračoval také ve zděném štítu zakončeném segmentově prohnutou římsou. Ve výklenku ve štítě nad hlavní římsou stála socha sv. Františka Serafínského. Plochy fasády na obou stranách vstupu mezi rizalitem a oblým nárožím v přízemní části byly členěny lisenovými rámci, štít dotvarován po obou stranách křídly lemovanými na okraji nízkými sloupky s čučkami. Obě podélné fasády byly rovněž zdobeny lisenovými pásy a dvěma kasulovými okny na každé straně, další okno stejného typu bylo v ose závěru.⁷ Jednoduše profilované okenní šambrány byly ozdobeny vyšším klenákem.

Jednolodní prostor byl sklenut dvěma valenými klenbami s lunetami nad okenními otvory a stěny členěny lisenovými pásy. Klenby byly zdobeny uprostřed dvěma šestibokými tzv. zrcadly s přemalovanými freskami s vyobrazením Immaculaty a Nejsvětější Trojice, lemovanými střídavě konkávně a konvexně prohnutým profilovaným rámem. Nad vchodem do kostela byla blíže neupřesněná dřevěná kruchta.⁸

⁴ TAMTĚŽ, s. 24.

⁵ Antonín KUDRNÁČ, *Záchrana plastik v Podkrušnohoří*, rukopis 2011, s. 22.

⁶ Zdena BINTEROVÁ, *Zaniklé obce Chomutovska*, V. díl, Chomutov 1996, s. 23.

⁷ Antonín KUDRNÁČ, *Záchrana plastik v Podkrušnohoří*, rukopis 2011, s. 97.

⁸ NPÚ, ÚOP v Ústí n. L., *evidenční list kostela v Dolině*, Dr. H. Hanšová, nedatováno.

Obr. 4. Dolina, kostel sv. Františka Serafinského, před demolicí, nedatováno. Sbíрка OM Chomutov.

V popisech je zmiňován jen hlavní oltář, datovaný do 3. čtvrtiny 18. století (movitá kulturní památka, č. rejstříku 35-1406). Jeho bíle lakovanou architekturu tvořily čtyři torčované sloupy, dva z nich předsunuté, s volutově stočenými pásy mezi sloupy a horní římsou, která byla doplněna dvěma klečícími andílky. Na bílých sloupech se vyjímaly zlatené řezby rokajových motivů a korintských hlavic. Uprostřed byl zavěšen titulní obraz Stigmatizace sv. Františka v rámu s rokajovou řezbou. Po stranách mezi sloupy stály dvě sochy – vlevo sv. Mikuláše a vpravo sv. Alžběty Uherské s postavou almužníka. Na horní desce tabernákle byly drobné sošky dvou andělů světloňošů. Sochy ve dvou nikách po stranách oltáře představovaly sv. Antonína Paduánského a pravděpodobně P. Marii. V oltářním nástavci byl bohatě rezbářsky pojednaný znak minoritů, tedy kříž s paprsky vycházejícími z mráčeků, doplněný hlavičkami andělíčků, v dolní části jsou pak dvě zkřížené paže se stigmaty, připomínající zakladatele řádu.⁹

Podle fotografie byla oltářní menza později doplněna dvěma spíše zlidovělými soškami, světlicí s křížem a sv. Janem Křtitelem, patrně až z 19. století.

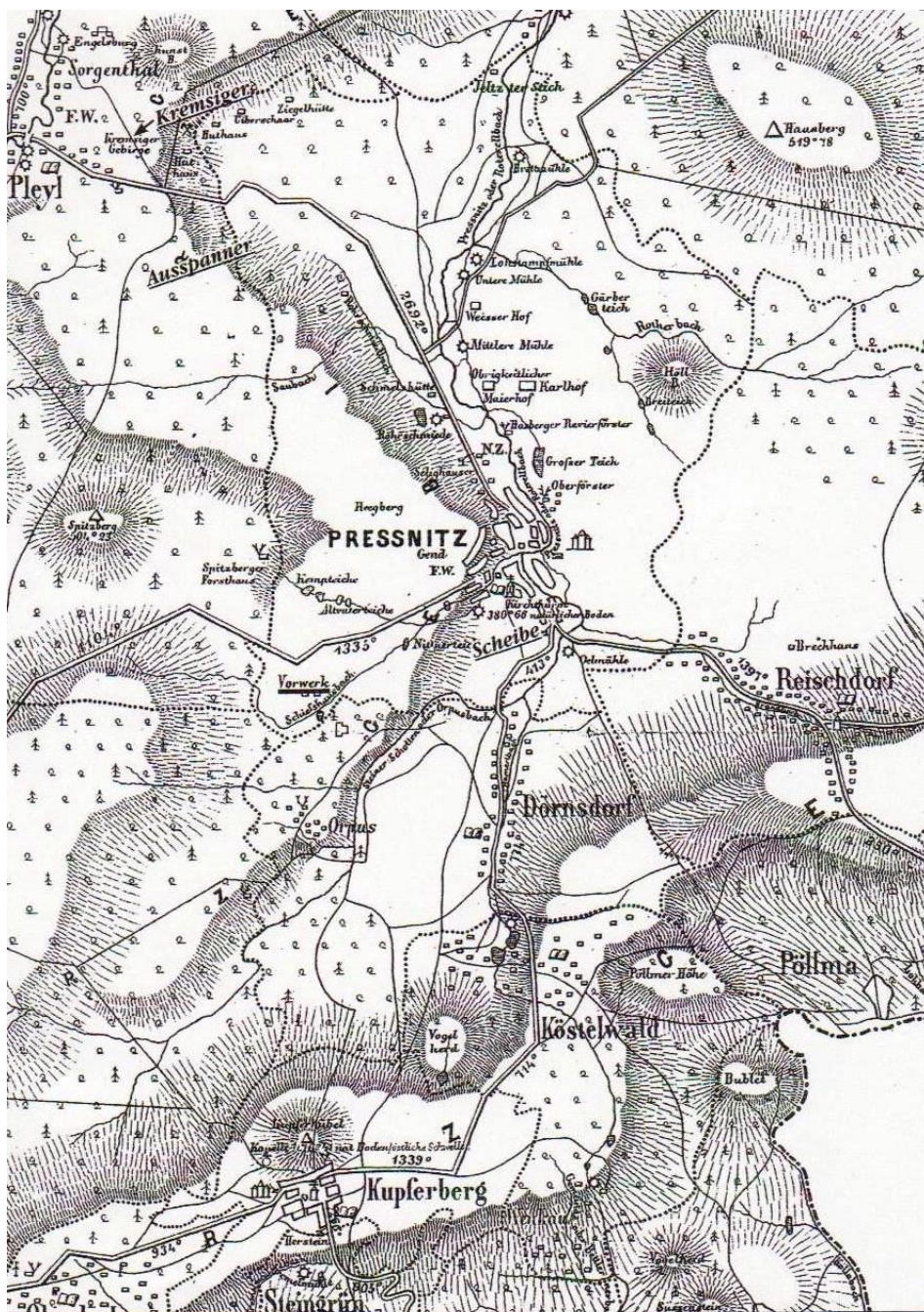
K vybavení interiéru kostela zřejmě patřily také čtyři kamenné sochy – sv. Floriána, archanděla, sv. Markéty z Cortony a sv. Prokopa, fotografované již mimo kostel v době přesunu před jeho demolicí s uvedením původu z Doliny.¹⁰

Obr. 5. Dolina, hlavní oltář sv. Františka Serafinského, 1966. Sbíрка NPÚ ÚL, č. neg. 21014.

⁹ Oldřich J. BLAŽÍČEK, Jiří KROPÁČEK, *Slovník pojmů z dějin umění*, Praha, s. 130.

¹⁰ NPÚ, ÚOP v Ústí n. L., dokumentační sbírky.

Obr. 6. Mapa Přisečnické oblasti Fridricha Selnera z roku 1861.

Tehdejší Ministerstvo kultury ČSR vyřešilo upuštění od památkové ochrany kostela sv. Františka Serafinského v Dolině hromadným rozhodnutím č. j. 16112/72-VI/1 z 24. 10. 1972, týkajícím se všech nemovitých kulturních památek v zátopové oblasti Přisečnice, tj. kromě uvedeného kostela také osmi památek z Přisečnice, jedenácti památek lidové architektury z Rusové, chalupy č. p. 15 z Doliny a fary z Měděnce. Zaměření stavby před demolicí bylo bohužel požadováno jen u fary v Měděnci.¹¹ Pro movité kulturní památky ze zátopové oblasti nebylo vydáno žádné obdobné rozhodnutí. K vybavení kostela v Dolině se pouze uvádí, že bylo přemístěno do Litoměřic na biskupskou konzistoř, ale v jejich depozitáři není uloženo.¹² Jeho další osud není dosud znám.

¹¹ NPÚ, ÚOP v Ústí n. L., dokumentační sbírky.

¹² NPÚ, ÚOP v Ústí n. L., evidenční list hl. oltáře kostela v Dolině.

Socha sv. Františka z výklenku ve štítě kostela v Dolině měla být údajně přenesena do kostela v Prosmkách na Litoměřicku.¹³

Obec Dolina zanikla v důsledku výstavby Přisečnické vodní nádrže, protože se nacházela ve vytyčeném 1. ochranném pásmu zdroje pitné vody. Kostel sv. Františka byl zbořen okolo roku 1974. Z obce zůstaly jen pomník 65 obětí 1. světové války, renovovaný v září 1995 nákladem původních obyvatel obce a litinový kříž s kamenným soklem. Katastrální území obce převzal 1. 7. 1974 nově vytvořený MNV Kryštofovy Hamry.

Úředně byla Dolina zrušena k 1. 1. 1979.

¹³ Markéta LAURENČÍKOVÁ – Jan GAŽA, *Zaniklé kostely na Chomutovsku*, Chomutov 2011.